

Enschede, Benzinstation

REGISTER	
<i>Monumentnummer</i>	
<i>Identificatienummer</i>	0153100000266445 (benzinstation)
<i>Basisregistratie</i>	0153100000261328 (woning)
<i>Provincie</i>	Overijssel
<i>Gemeente</i>	Enschede
<i>Plaats</i>	Enschede
<i>Straat/huisnummer</i>	Gronausestraat 1317/Heldersplein 3
<i>Postcode</i>	7534 AK
<i>Kadastrale aanduiding</i>	Lonneker E 8381
<i>Datum inschrijving in register beschermde monumenten</i>	
<i>Datum, deel en nummer van inschrijving in openbare registers</i>	
<i>Omschrijving register</i>	Benzinstation met woning, pompeiland en reclamezuil
<i>Complexonderdeel van complex [naam of complexnummer]</i>	

KENNIS: WAARDERING	
<i>I Cultuurhistorische waarde: belang van het object/complex</i>	
1. als bijzondere uitdrukking van (een) culturele, sociaal-economische en/of bestuurlijke/beleidsmatige en/of geestelijke ontwikkeling(en);	Het benzinestation is van betekenis voor de geschiedenis van de mobiliteit, meer in het bijzonder van het gemotoriseerde verkeer dat na de Tweede Wereldoorlog als gevolg van de groeiende welvaart sterk toenam.
2. als bijzondere uitdrukking van (een) geografische, landschappelijke en/of historisch-ruimtelijke ontwikkeling;	
3. als bijzondere uitdrukking van (een) technische en/of typologische ontwikkeling(en);	Als symbool van de opkomst en opmars van het gemotoriseerde verkeer dat met name in de periode na de Tweede Wereldoorlog een ongekennde intensiteit en omvang kreeg is het benzinestation ook een bijzonder exponent van een technische ontwikkeling.
4. wegens innovatieve waarde of pionierskarakter;	Het object heeft een opvallende en onorthodoxe vormgeving en is geïnspireerd op de architectuur van Amerikaanse benzinestations. Het object is in zijn verschijningsvorm voor Nederlandse begrippen uitzonderlijk en zeldzaam.
5. wegens bijzondere herinneringswaarde.	
<i>II Architectuur- en kunsthistorische waarde: (bijzonder) belang van het object/complex</i>	
1. voor de geschiedenis van de architectuur en/of bouwtechniek;	Het object vertegenwoordigt belangrijke architectuurhistorische waarde.
2. voor het oeuvre van een bouwmeester, architect, ingenieur of kunstenaar;	In het oeuvre van architect Sybold van Ravesteyn (1889-1983) is het object een van de weinige bewaard gebleven benzinestations: van de circa 25 benzinestations die Van Ravesteyn tussen 1935 en 1963 ontwierp, bleef amper een handjevol behouden. "Glanerbrug" behoort tot de finale proeven van de architect die in het bouwjaar 1961 de respectabele leeftijd van 72 jaar bereikte.
3. wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp;	Het object heeft een opvallende verschijningsvorm die nauw met de functie samenhangt: het object trekt de aandacht van de weggebruiker door de markante hoofdvorm, de lijnvoering, het roadsign, de bewimpeling, de kleurwerking en draagt zodoende bij aan de overweging tot het al dan niet inlassen van een reispauze voor brandstof-inname

	en/of verversingen. Het benzinstation lijkt zichzelf in formaat te willen overtreffen en springt de reiziger zó geestdriftig tegemoet, dat het inlassen van een pauze vrijwel onontkoombaar wordt.
4. wegens het bijzondere materiaalgebruik, de ornamentiek en/of monumentale kunst;	Het object is deels opgetrokken in gewapend beton, een bouw materiaal dat Van Ravesteyn ook in andere gebouwen toepaste en waarin hij als zeer deskundig gold.
5. wegens de bijzondere samenhang tussen exterieur en interieur(onderdelen).	
<i>III Situationele en ensemblewaarde</i>	
1. betekenis van het object als essentieel (cultuurhistorisch, functioneel en/of architectuurhistorisch en visueel) onderdeel van een complex;	
2. a. bijzondere, beeldbepalende betekenis van het object voor het aanzien van zijn omgeving; b. bijzondere betekenis van het complex voor het aanzien van zijn omgeving, wijk, stad of streek;	Het object fungeert als blikvanger en vervult een rol als identificerend bouwwerk met grote herkenningsswaarde.
3. a. bijzondere betekenis van het complex wegens de hoogwaardige kwaliteit van de bebouwing in relatie tot de onderlinge historisch-ruimtelijke context en in relatie tot de daarbij behorende groenvoorzieningen, wegen, wateren, bodemgesteldheid en/of archeologie; b. bijzondere betekenis van het object wegens de wijze van verkaveling/ inrichting/ voorzieningen.	

<i>IV Gaafheid en herkenbaarheid: belang van het object/complex</i>	
1. wegens de architectonische gaafheid en/of herkenbaarheid van ex- en/of interieur;	Het object is uit- en inwendig gaaf en herkenbaar behouden gebleven.
2. wegens de materiële, technische en/of constructieve gaafheid;	Het object bezit een zekere constructieve, materiële, technische gaafheid.
3. als nog goed herkenbare uitdrukking van de oorspronkelijke of een belangrijke historische functie;	Het object vervult in vrijwel ongewijzigde vorm nog steeds de functie van benzinstation en de specifieke architectonische identiteit heeft niets aan zeggingskracht ingeboet, met dien verstande dat ten westen van het roadsign een gebouw is opgetrokken dat door zijn formaat en plaatsing in visuele zin afbreuk doet aan de wervende uitwerking van het roadsign.
4. wegens de waardevolle accumulatie van belangwekkende historische bouw- en/of gebruiksfasen;	Van Ravesteyn ontwierp het object maar maakte daarbij gebruik van een reeds ter plaatse bestaand bouwwerk zijnde een winkelpand met hulppostkantoor (1920) dat 12 jaar later werd verbouwd tot woning voor een huisarts met praktijk (1932). Van Ravesteyns verbouwing tot benzinstation met woning kwam in 1961 tot stand en is in architectonisch opzicht dominant.
5. (van specifiek het complex) wegens de gaafheid en herkenbaarheid van het gehele ensemble van samenstellende onderdelen (hoofd- en bijgebouwen, hekwerken, tuinaanleg e.d.);	Het object is gaaf en herkenbaar; de elementen bestaande uit pompeiland, roadsign en loge/woonhuis zijn goed herkenbaar en vormen één compositorisch geheel
6. in relatie tot de structurele en/of visuele gaafheid van de stedelijke, dorpse of landschappelijke omgeving.	De relatie tussen het object en zijn omgeving is gaaf en past binnen de structuur van de langgerekte nederzetting ter weerszijden van de Gronausestraat. Het object springt ten opzichte van de rooilijn terug en biedt aldus ruimte aan komende en gaande klanten.
<i>V Zeldzaamheid</i>	
1. belang van het object/complex wegens absolute zeldzaamheid in architectuurhistorisch, bouwtechnisch, typologisch of functioneel opzicht;	In architectonisch opzicht bezit het object hoge zeldzaamheidswaarde. Uit de na-oorlogse periode, toen het automobilisme langzaam maar zeker tot ontwikkeling kwam, zijn nauwelijks kleinschalige benzinstations bewaard gebleven. Tijdens het MSP is slechts een beperkt aantal vooroorlogse benzinstations wettelijk beschermd (w.o. in Nijmegen, 's-Hertogenbosch, Vught). In typologische optiek springt "Glanerbrug" eruit vanwege de opvallende en expressieve

	architectonische vormgeving. Het object lijkt zichzelf in formaat te willen overtreffen en springt de passant zó geestdriftig tegemoet, dat het inlassen van een stop vrijwel onvermijdbaar lijkt.
2. uitzonderlijk belang van het object/complex wegens relatieve zeldzaamheid in relatie tot één of meer van de onder I t/m III genoemde kwaliteiten.	Het object te Glanerbrug heeft zeldzaamheidswaarde als klein benzinstation uit de periode van de Wederopbouw (1961). Het object bleef behouden, doorstond ontwikkelingen als invoering van ongelode benzine, toename van gemotoriseerd verkeer, veranderde milieu-eisen, wisselende eigenaars/aardoliemaatschappijen en aangepaste voorzieningen ten aanzien van de veiligheid van de exploitant en het comfort van de klant en vervult desondanks nog steeds zijn oorspronkelijke functie.
<i>Onderdelen zonder monumentale waarde:</i>	
- <i>Exterieur</i>	
- <i>Interieur</i>	Het interieur van de tegen de achterzijde van het benzinstation gebouwde woning (Heldersplein 3) vertegenwoordigt geen monumentale waarde.
Receptiegeschiedenis, prijzen e.d.	
<i>Overige</i>	

KENNIS: FEITENVERZAMELING	
<i>Oorspronkelijke functie</i>	Handel, kantoren, opslag,
<i>Typologie</i>	Tankstation (benzinstation).
<i>Huidige functie (met jaartal)</i>	Tankstation (benzinstation) sinds 1961.
<i>Naam object</i>	
<i>Stijl/stroming</i>	Functionalisme.
<i>Bouwtijd (ook de planfase)</i>	Planfase: 1958-1960. Vergunningverlening op 3 januari 1961. Van Ravesteyn ontwierp het object, maar maakte daarbij gebruik van een reeds ter plaatse bestaand bouwwerk, zijnde een winkelpand met hulppostkantoor (1920) dat 12 jaar later werd verbouwd tot woning voor een huisarts met praktijk (1932). Van Ravesteijns verbouwing tot benzinstation met woning kwam in 1961 tot stand en is in architectonisch opzicht dominant. In 1968 vond verbouwing in het woonhuisgedeelte plaats. Het benzinstation wijzigde op details. De verbouwing was een opdracht van Fina Nederland en kostte 46.500 gulden; Van Ravesteyn was

	in 1968 niet (meer) betrokken.
<i>Architect(en)/ontwerper(s)</i>	Ir. Sybold van Ravesteyn (1889-1983).
<i>Uitvoerder (aannemer e.d.)</i>	Bouwbureau Van Hal, architecten NIVA te Borne en Delden.
<i>Opdrachtgever</i>	N.V. Mafina.
<i>Exterieur</i>	<p>Van Ravesteys ontwerp bestaat uit een combinatie van benzinestation met woning, een pompeiland en een roadsign (of reclamezuil). Het benzinestation met woning telt één bouwlaag en is plat gedekt. De plattegrond van het benzinestation heeft de vorm van een rechthoek en is aan de linkerzijde (=west) uitgebouwd met een magazijn. Aan deze zijde is de voorgevel van het benzinestation verlengd en als schermgevel uitgevoerd die is voorzien van een haakse knik. Terzijde (even verder westwaarts) staat het roadsign, bedoeld als "eye-catcher". Komend vanaf de Duitse grens wordt het oog van de weggebruiker getroffen door zes hoge, pal naast elkaar gemetselde identieke bakstenen pijlers. De sokkel is met lichtblauwe tegeltjes bekleed, een houten latei dekt de pijlers af en vormt het voetstuk voor de merknaam van de aardoliemaatschappij in reuzenformaat. Het pompeneiland ligt ten zuiden van de loge. Van Ravesteyn hechtte veel belang aan het silhouet van gebouwen, zo blijkt uit een lezing die voor de Kring Utrecht van de BNA hield.</p> <p>Tegen de achterzijde van het benzinestation is een woonhuis gebouwd (Heldersplein 3). Dit woonhuis is vanaf de Gronausestraat nauwelijks zichtbaar wegens de schermgevel van het benzinestation. Heldersplein 3 bezit geen monumentale waarde. Naast het benzinestation zijn het pompeiland en het roadsign essentieel voor de beleving, het begrip en de waardering van het object.</p>
<i>gebouw, constructietechniek</i>	Fundering op staal: tot 80 cm onder het maaiveld, metselwerk van boerengrauw met trasraamklinkers (twee versnijdingen). Vloer van beton, betegeld (wit en gemêleerd). Betegelde lichtblauwe plint ter hoogte van vier lagen (dubbelhard gebakken). Gevels hardgraauw voor dragende muren, niet-dragende binnenmuren in boerengrauw of poriso. Achterwand loge is betegeld (wit, dubbelhard gebakken). Plafonds gestucadoord op steengaas. Lucht- en wasemkanalen zink. Witte sauslaag op de gevels. Gevelbeëindiging bestaat uit lichtrode Groninger strengperssteen. Dak met vuren beschieting, bekleed met twee lagen ruberoïd voorzien van fijn ingewalst grind.
<i>Interieur (indeling)</i>	De indeling van het interieur: loge voor de pompbediende, gang, toilet dames, toilet heren, magazijn, woonkamer, badkamer, keuken, gang, toilet, twee slaapkamers.

<i>interieur, techniek en materialen</i>	
<i>Kunstwerken/orgels/gedenktekens/meubels die onderdeel zijn van het monument</i>	
Groen erfgoed: <i>beplanting</i>	
Stedenbouwkundige ligging	Het object staat aan een oude handelsweg tussen Nederland en Duitsland; deze locatie hangt nauw samen met de functie: weggebruikers de gelegenheid bieden om brandstof in te nemen en hen over te laten gaan verversingen te gebruiken. In de jaren waarin de reiziger bij de landsgrens wegens af te wikkelen douane-formaliteiten werd opgehouden, kon aan de afstand van 350 meter tot het benzinestation een commercieel-strategische betekenis worden toegekend waarbinnen de "stopping power" effect zou sorteren. De hoogwaardige esthetiek van het object fungeert als katalysator van de commerciële functie. De stopping power kwam en komt tot stand door de expressieve vormgeving van het benzinestation in combinatie met het roadsign en de bewimpeling. Het benzinestation springt ten opzichte van de rooilijn sterk terug en biedt aldus ruimte aan komende en gaande klanten.
<i>Archeologische relevantie ondergrond</i>	Het object staat niet op een AMK of beschermd archeologisch monument. Volgens de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart staat het wel op een terrein van middelhoge verwachting voor de archeologie.
Geschiedenis	
<i>Roerende objecten van belang voor het gebouw</i>	
<i>Relevante wijzigingen</i>	Van Ravesteyn ontwierp in opdracht van N.V. Mafina het object maar maakte daarbij gebruik van een reeds ter plaatse bestaand bouwwerk zijnde een winkelpand met hulppostkantoor (1920) dat 12 jaar later werd verbouwd tot woning voor een huisarts met praktijk (1932). Van Ravesteyns verbouwing tot benzinestation met woning kwam in 1961 tot stand en is in architectonisch opzicht dominant. In 1968 vond verbouwing in het woonhuisgedeelte plaats. Het benzinestation wijzigde op details. De verbouwing was een opdracht van Fina Nederland en kostte 46.500 gulden; Van Ravesteyn was in 1968 niet (meer) betrokken.

	Groot onderhoud/partiële restauratie: 2009
<i>Bezocht</i>	Op 12 december 2012 door Michiel Verweij en Hans Groesgen, beiden RCE, in aanwezigheid van de heer A. (Bert) Haar namens de gemeente Enschede.
<i>Overige</i>	
	<i>Nog een opmerking over het roadsign. De bedoeling van zo'n object is even simpel als doeltreffend: het dient een wervende invloed uit te oefenen, dat wil zeggen passanten tot een brandstofpauze over te halen. De aardoliemaatschappijen spreken in dit verband over "stopping power" en houden naast de uitwerking van deze kracht ook rekening met de bedenktijd die de aanrijdende automobilist nodig heeft om te besluiten al dan niet te pauzeren of te tanken. In de jaren van grensformaliteiten had de stopping power van het roadsign (nog) een bijzondere commerciële betekenis.</i>

KENNIS: BRONNEN	
<i>Primaire bronnen, kaarten, literatuur, documentatie, websites</i>	
<i>Nr. 1</i>	S. van Ravesteyn, "De taal der architectuur" in: Bouwkundig Weekblad 68 (1950) p.304-307.
<i>Nr. 2</i>	Joop Segers, "Benzinestations: een geschiedenis van de benzinedistributie in Nederland" in: Industriële archeologie (1984), nr. 13, p. 164-180.
<i>Nr. 3</i>	M.S. Verweij, "Glanerbrug, een benzinestation naar ontwerp van ir. S. van Ravesteyn" in: Jaarboek monumentenzorg, Zwolle/Zeist 1999, p. 159-167.
<i>Nr. 4</i>	Meike Scharlemann en Jan-Derk Koudijs (onder redactie van Tjeerd Boersma), S. van Ravesteyn (1889-1983): de meester van de gebogen lijn, Rotterdam, 2005.
<i>Nr. 5</i>	Omschrijving uit het gemeentelijke monumentenregister.
<i>Nr. 6</i>	Werkomschrijving Partiële restauratie AVIA Pompstation Glanerbrug projectnummer: 074-9 Datum: oktober 2009. Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Overijssel-Flevoland, Vaassen.
<i>Interviews bewoners, gebruikers</i>	-